

Besvimelsen som forsvant

SPRÅKSPALTEN

ERLEND HEM

erlend.hem@medisin.uio.no

Erlend Hem er professor dr.med., fagsjef og redaktør for Tidsskriftets språkspalte.

Redaksjonen mottok for en stund siden et manuskript med ordet *lipothymi*. Ingen av oss kjente det fra før. Det var en interessant historie.

Illustrasjon: whitemay/iStock

Vi gjettet på at det hadde noe med det greske *lipos*, 'fett', å gjøre. Men i sammenhengen var det vanskelig å forstå, siden det handlet om en pasient som mistet bevisstheten. Etter hvert fant vi ordet i en gammel fremmedordbok, som kort og godt ga forklaringen 'besvimelse' (1).

Ettersom ingen moderne medisinske ordbøker var til hjelp, slo vi opp i et eldre engelsk verk. Også der sto det forklart som besvimelse, synkope, men i tillegg med opplysningen om det greske opphavet: *leipein*, 'mangle, forsvinne' + *thymos*, 'sinn' (2). Det kan også skrives *leipothymia*.

I *Oxford English Dictionary* er ordet merket med et kors – tegnet på at det er avgått ved døden (3). Et søk i PubMed gir kun 87 treff på *lipothymia* (10.2.2020). Det kan se ut til at ordet fortsatt brukes noe i dansk, slik det fremgår av en veiledning til danske leger fra helsemyndighetene: «Lipothymi, også kaldet synkope» (4).

Lipothymi står også i en eldre dansk medisinsk ordbok, med henvisning til *kollaps* (5), som gir en hærskare synonymer: *apsychia*, *eklipsis*, *lipopsyki*, *lipotymi*. Tiden har gått fra disse ordene. Fortsatt kan vi riktignok finne et enslig *lipo*-ord i ordbøkene som ikke har med fett å gjøre: *lipofreni*, 'mangelfull mental kapasitet' (6), men det brukes vel så sjelden i dag at det sikkert kan tas ut i neste utgave.

Rik historie

Men hvorfor forsvant ordet *lipotymi* fra medisinen? Vi vet ikke, men et oppslagsverk fra 1890-årene kan kanskje antyde et svar. Der står det at enkelte kolleger begrenset bruken av ordet «til första början af svimningen» – en findiagnostikk som neppe lenger er nyttig (7). En annen forklaring kan kanskje være besvimmelens rike kulturhistorie – man kunne sikkert trenge et omfattende vokabular for det, et behov som ikke lenger finnes. For som det står i en teraphåndbok fra midten av 1800-tallet: «Størst Anlæg hos Fruentimmer, især hysteriske og svangre» (8).

Synkope er det vanligste fagordet nå for tiden. Det er gresk og betyr sammenslåing, av *syn-*, 'sammen' og *kope*, 'slag' (9). Det har vært brukt i medisinen siden 1400-tallet (10).

LITTERATUR

1. Lipothymi. I: Meyers fremmedordbog.
<https://meyersfremmedordbog.dk/ordbog?query=lipothymi> Lest 20.10.2018.
2. Taber's cyclopedic medical dictionary. 6. utg. Philadelphia, PA: F.A. Davis, 1953: L-33.
3. Lipothymy, lipothymia. I: Oxford English Dictionary.
<https://www.oed.com/view/Entry/108858> Lest 20.10.2018.
4. Sundhedsstyrelsens vejledning om vurdering af helbreds krav til førere af motorkøretøjer. <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=158670> Lest 20.10.2018.

5. Kollaps, lipot(h)ymi(a). I: Holm-Nielsen N, red. Klinisk ordbog. 12. utg. København: Høst, 1980: 379, 415.
 6. Lipofreni. I: Nylenna M, red. Medisinsk ordbok.
<https://www.ordnett.no/search?language=no&phrase=lipofreni> Lest 21.10.2018.
 7. Svimming. I: Nordisk familjebok: konversationslexikon och realencyklopedie. Bd. 15: Socker-Tengström. Stockholm: Nordisk familjebok, 1891: 1110.
 8. Bang OL. Haandbog i Therapien. Kjøbenhavn: Gyldendalske Boghandel, 1852: 33.
 9. Synkope. I: Det norske akademis ordbok.
<https://www.naob.no/ordbok/synkope> Lest 21.10.2018.
 10. Syncope. I: Oxford English Dictionary.
<https://www.oed.com/view/Entry/196418> Lest 20.10.2018.
-

Publisert: 25. mai 2020. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.20.0179
Opphavsrett: © Tidsskriftet 2026 Lastet ned fra tidsskriftet.no 7. februar 2026.